

КРИВИЧНО ДЕЛО – ТЕРОРИЗАМ

Сабахудин Цоковић*

Универзитет ЕДУЦОНС у Сремској Каменици,
Факултет за примењену безбедност

Хајрадин Радончић** и Мирослав Терзић***

Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Тероризам представља једно од најтежих и најнехуманијих кривичних дела. Иако његови корени сежу далеко у прошлост, као начин борбе за остварење политичких циљева масовније се испољавао током XX века, а очекује се да ће праву експанзију тек доживети. Овај феномен је предмет интересовања и проучавања многих наука, преваходно политичких, безбедносних и правних. С обзиром на то да тероризам данас представља једну од највећих претњи за безбедност државе и друштва, аутори ће се у овом раду бавити проучавањем кривичноправног аспекта тероризма. Другим речима, аутори ће овом приликом проучавати појам и основне елементе посебног кривичног дела, и то кривичног дела тероризам. Први део рада посвећен је појмовном одређењу и елементима кривичног дела тероризам у појединим упоредноправним кривичним законодавствима. У другом делу следи излагање које се односи на одређивање појма, елемената и основних карактеристика кривичног дела тероризам из члана 391. Кривичног законика Републике Србије, које се налази у групи "Кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом".

Кључне речи: *кривично дело, тероризам, кривични законик, безбедност*

Увод

Назив тероризам има више корена, у латинском (*terror*), индоевропском (*trās*) и француском језику (*terreur*). Ова реч је 1794. године означавала мере које су ради одбране револуције увели јакобинци, као и касније методе истих особина. У речнику француске Академије из 1978. године тероризам је дефинисан као систем или режим терора. Касније је овај термин почео да се употребљава да би означио насиље против поретка, потпуно супротно својој првобитној конотацији као „*regime de la terreur*“. Данас се тероризам најчешће дефинише као *delictum sui generis*, специ-

* dr Sabahudin Coković, sapkocoko@gmail.com

** Pukovnik doc. dr Hajradin Radončić, hajradin.radoncic@gmail.com

*** Potpukovnik dr Miroslav Terzić, terzicmiroslav@yahoo.com

фична врста политичког насиља, односно систематска примена грубог насиља за постизање политичких циљева. За тероризам је карактеристично комбиновање верских, етничких и политичких циљева, као и мотива са терористичким активностима.

Многи мисле да тероризам као претња глобалној безбедности почиње од 11. септембра 2001. године, када је извршен терористички напад Ал Каиде на Сједињене Америчке Државе (Зиројевић, 2009:42), у којем је страдало готово три хиљаде људи. Чињеница је да од тада тероризам поприма шире размере, остављајући за собом несагледиве последице. Међутим, анализирајући феномен тероризма кроз историју, закључили смо да се од друге половине XX века, како у периоду хладног рата тако и у оквиру глобализације, па све до данас, тероризам усталио као један од најзначајнијих феномена политике свеprisутан у најширој јавности.

Бројне политичке организације покушале су да своје циљеве (самостална држава, етнички чиста територија, промена власти) остваре методама тероризма, а најпознатије су: Ирска републиканска армија (ИРА) која се бори за отцепљење шест северних ирских провинција од Велике Британије, покрет Слобода за Баскију (ЕТА), који има за циљ да отцепи делове Француске и Шпаније и од њих створи посебну државу. Исламска држава (ИСИС или ИСИЛ) је, у циљу остварења политичких циљева, такође спроводила одређене терористичке акте. Исламска држава је самопрокламовани калифат који контролише велику територију Сирије и Ирака, на којој живи десет милиона људи. Званично је основана 3. јануара 2014. године, а такође контролише и мале делове територије Либије и Нигерије.

Почетак међународног тероризма у Европи датира из седамдесетих година XX века, када су у неким европским државама из студентских покрета никле револуционарне групе: у Немачкој („Покрет 2. јун“, „Фракција Црвене армије“ – РАФ, „Црвена зора“ – РЗ), у Италији („Црвене бригаде“ – БР, „Прва линија“ – ПЛ), у Француској („Директна акција“ – АД), у Белгији („Борбене комунистичке ћелије“ – ЦЦЦ). Те групе су вршиле бомбашке нападе, отимале авионе, угледне политичаре и банкаре. Неке од првих специјалних јединица за борбу против тероризма формирају се после бруталног терористичког акта на Олимпијади у Минхену 1972. године, када су терористи из „Црног септембра“ масакрирали једанаест спортиста израелског олимпијског тима.

Имајући у виду штетност ове негативне друштвене појаве, као и последице које терористичке акције изазивају по становништво и друштво у целини, међународна заједница је иницирала доношење одређених међународноправних аката о сузбијању и спречавању тероризма, под окриљем Организације уједињених нација и Савета европе. Ради се о следећим међународноправним актима: 1) Конвенција о сузбијању кривичних дела и неких других аката уперених против безбедности ваздушне пловидбе – Токијска конвенција (14.09.1963); 2) Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова (16.12.1973); 3) Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства (23.09.1971); 4) Конвенција о спречавању кривичних дела против лица под међународном заштитом, укључујући и дипломатске агенте (14.12.1973); 5) Међународна конвенција против узимања талаца (17.12.1980); 6) Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала (03.03.1980); 7) Конвенција о сузбијању противзаконитих аката уперених против безбедности поморске пловидбе (10. 03. 1988); 8) Протокол о сузбијању противзаконитих аката уперених против безбедности фиксних нафтних платформи лоцираних на морском дну

(10.03.1988); 9) Конвенција о сузбијању терористичких напада бомбама (15.12.1997); 10) Конвенција о спречавању финансирања тероризма (09.12.1999) и др.

Државе су свака на свој начин инкриминисале у својим кривичним законодавствима различите облике тероризма. Правни основ за то инкриминисање државе налазе у међународноправним актима, односно тзв. међународним стандардима о спречавању и сузбијању тероризма, које су ратификовале у својим националним законодавствима. У раду се анализирају кривичноправне одредбе држава: Марока, Француске, Русије, Немачке и Катара. Наша држава је, пратећи тенденције савремених кривичних законодавстава, такође ратификовала међународноправне акте о спречавању и сузбијању тероризма. Одредбе међународноправних аката наша држава је инкорпорирала у домаћем законодавству, прописивањем неколико кривичних дела којима се инкриминишу различити облици тероризма, међу којима и основно кривично дело тероризам из члана 391. Кривичног законика Републике Србије.

Кривично дело *Тероризам* у упоредном кривичном законодавству

Тероризам представља проблем који је међународна заједница препознала, те је у том смислу иницирала доношење бројних међународних конвенција које су предвиделе мере, средства и поступке држава потписница у спречавању и сузбијању различитих облика тероризма. Државе су ратификацијом ових конвенција преузеле обавезу да у својим националним законодавствима инкорпорирају кривичноправне норме које се односе на одговорност и кажњивост за различите облике тероризма. С једне стране, постоје државе као нпр: Србија, Француска, Мароко, Немачка, Русија а и друге које су кривична дела ове врсте инкорпорирале у кривичним законима, док са друге стране постоје државе као на пример Катар и друге, које су ове норме инкорпорирале у посебним законима о борби против тероризма, у којима су садржана кривична дела и кривичне санкције за њихове учиниоце.

С обзиром на наведено, а у циљу спровођења компаративне анализе, која је од великог значаја за унапређење нашег кривичног законодавства, за правну науку, судску праксу, као и за давање нових идеја законодавцу, није довољно посветити пажњу само кривичноправним одредбама које се односе на тероризам у Републици Србији, већ је потребно анализирати различите кривичноправне одредбе које се односе на тероризам у упоредном кривичном законодавству.

У том смислу, ради свеобухватности посматране проблематике у раду се анализирају појам, врсте и обележја разних кривичних дела тероризам, као и кривичне санкције прописане за њихове учиниоце у кривичним законодавствима следећих држава: Марока, Француске, Русије, Немачке и Катара.

Кривични законик Краљевине Мароко

Одредбе од значаја за инкриминацију тероризма у позитивном праву државе Мароко садржане су у Кривичном законнику, глави првој која носи назив: „Тероризам“, који је објављен под бројем 1 – 59 – 413, од 26. новембра 1962. године,

59 – قانون العقوبات (الصادر بالظهير رقم 1) (المؤرخ 26 نوفمبر 1962، موافق 28 جمادى الثانية 1382، 413 – декретом мароканског краља Хасана II (1 (المؤرخ 26 نوفمبر 1962، موافق 28 جمادى الثانية 1382، 413 – Поменути Законик од тада је више пута мењан и допуњаван. Одредбе значајне за тему нашег рада су следеће: 1) члан 218 – 1 и 2) члан 218 – 3, којима су прописана неименована кривична дела и казне за њихове учиниоце (Code pénal du Maroc, 2015: 72 – 76).

Законодавац је прописао да се под терористичким радњама подразумевају оне радње које су учињене са умишљајем, предузете појединачно или колективно, у циљу озбиљног нарушавања јавног реда и мира, застрашивањем, терорисањем или насиљем (члан 218 – 1). Закоником су таксативно прописане умишљајно предузете радње, које представљају радње тероризма, и то: 1) напад са умишљајем на живот лица, њихов интегритет или слободу, отмицом или противзаконитим лишавањем слободе; 2) фалсификовање или кривотворење новца, одобравање кредита под државним печатом и жигом, маркицама или другим ознакама; 3) оштећење, уништење или разарање; 4) злоупотреба, уништење ваздухоплова, бродова или било ког другог превозног средства, уништење уређаја за летење, пловидбу или на копненом превозном средству, као и оштећење, уништење или разарање средстава за комуникацију; 5) крађа или насилно одузимање имовине или добара; 6) производња, поседовање, превоз, стављање у промет или незаконита употреба оружја, експлозивних направа или муниције; 7) повреде Закона које се односе на системе за аутоматску обраду података; 8) кривотворење или фалсификовање новца употребом чека или било ког другог начина плаћања; 9) учешће у неком удружењу или организацији основаним за припремање или извршење терористичких радњи; 10) свесно прикривање прихода од терористичког дела.

Сагласно одредбама овог законика, под терористичком радњом се такође подразумева свака радња дефинисана основним обликом кривичног дела из члана 218 – 1, који се односи на чин уношења неке супстанце у атмосферу, земљиште, испод земљишта или у водене површине, што подразумева и територијално море, доводећи тиме у опасност здравље људи, животиња или природну средину (члан 218 – 3).

За учиниоца основног облика овог дела прописана је казна затвора од десет до двадесет година.

Поред претходно наведеног основног облика кривичног дела, прописана су и два тежа или квалификована облика дела. Први тежи облик дела постоји уколико је предузимањем неке од алтернативно прописаних радњи извршења основног облика кривичног дела, проузроковано сакаћење, ампутација или губитак једног од екстремитета, слепило, губитак ока или неки облик трајног инвалидитета једног или више лица. За учиниоца тежег облика дела прописана је казна доживотног затвора.

Други тежи облик постоји ако је чињењем основног облика кривичног дела лишено живота једно или више лица. За учиниоца другог тежег облика дела прописана је смртна казна.

Кривични законик Републике Француске

Кривични законик Републике Француске (КЗ РФ) од 16. децембра 1992. године, који је почео са применом 1. марта 1994. године (de la France, 2013:1) а од тада више пута мењан и допуњаван. Последња измена и допуна Законика ступила је на

снагу 20. новембра 2016. године (de la France, 2016). Овај законик у поглављу II које носи назив: „О терористичким радњама“ прописује више кривичних дела којима се инкриминушу различити облици тероризма (Патурел, 2016:151) и казне за њихове учиниоце, и то члановима: 421 – 1, 421 – 2, 421 – 2 – 1, 421 – 2 – 2, 421 – 2 – 3, 421 – 2 – 4, 421 – 2 – 5, 421 – 2 – 5 – 1, 421 – 2 – 5 – 2, 421 – 2 – 6, 421 – 3, 421 – 4, 421 – 5, 421 – 6, 421 – 7 и 421 – 8. С обзиром на то да је тема овог рада кривично дело тероризам (Фолеу, 2013:32 – 36), на овом месту биће речи само о законском опису чланова 421 – 1, 421 – 2, 421 – 3, 421 – 4 и 421 – 8. (de la France, 2013:1196 – 1197), који су најсличнији кривичном делу тероризам из нашег Кривичног законика.

Сагласно члану 421 – 1. КЗ РФ под терористичким радњама подразумевају се оне радње које су предузете појединачно или колективно са умишљајем, имајући за циљ да се озбиљно наруши јавни ред и мир, застрашивањем или терорисањем. Ради се о радњама извршења следећих кривичних дела: 1) напад са умишљајем на живот (Јаковљевић, 1997:134), тело или слободу другог лица, отмица и злоупотреба ваздухоплова, бродова или било код другог превозног средства, наведеног у поглављу III овог закона; 2) крађа, отмица, проузроковање оштећења, уништења и разарања, као и чињење радњи у погледу информационих система дефинисаних члановима 434 – 6 и 441 – 2 до 441 – 5. КЗ РФ; 3) кривична дела борбених група или распуштених покрета која су дефинисана члановима 431 – 13 до 431 – 17 и члановима 434 – 6, 441 – 2 до 441 – 5. КЗ РФ; 4) противправна понашања у погледу оружја, експлозивних и нуклеарних материја дефинисаних овим законом, као и Законом о одбрани, или уредбом Државног савета о унутрашњој безбедности; 5) прикривање неког од наведених производа кривичног дела у ставовима 1 до 4; 6) кривична дела прања новца прописана у поглављу IV овог закона; 7) кривична дела учињена кршећи чланове 465 – 1 до 465 – 3, Монетарног закона и Закона о финансијама.

За претходно наведена кривична дела из члана 421 – 1. КЗ РФ законодавац је прописао и одређене кривичне санкције. Међутим, чланом 421 – 3. КЗ РФ прописано је да ће се запређене кривичне санкције за кривична дела из члана 421 – 1. КЗ РФ повећати за један ниво у случајевима када се предузимају у циљу тероризма, па се тако могу изрећи: 1) казна доживотног затвора, уместо казне затвора до тридесет година; 2) казна затвора до тридесет година, уместо казне затвора до двадесет година; 3) казна затвора до двадесет година, уместо казне затвора до петнаест година; 4) казна затвора до петнаест година, уместо казне затвора до десет година; 5) казна затвора до десет година, уместо казне затвора до седам година; 6) казна затвора до седам година, уместо казне затвора до пет година; 7) казна ће се удвостручити уколико је прописана казна затвора до највише три године.

Према законском опису члана 421 – 2 КЗ РФ, кривично дело постоји уколико лице, појединачно или у групи, предузима радње: застрашивања или терора, уношења природне супстанце у атмосферу, земљиште, испод земљишта, у храну или додатке исхрани, у воду, што подразумева и територијално море, које имају за циљ да се озбиљно наруше јавни ред и мир, доводећи у опасност здравље људи и животиња или нарушавање природне средине. Учинилац овог кривичног дела може бити свако лице које умишљајно предузме неку од горе алтернативно наведених радњи извршења.

За основни облик кривичног дела тероризам, сагласно члану 421 – 4 КЗ РФ прописана је, кумулативно, казна затвора до двадесет година и новчана казна у износу

од 350.000 €. Казна доживотног затвора (Димовски, 2015:104) и новчана казна у износу од 750.000 €, прописана је за тежи облик кривичног дела, који постоји уколико је предузимањем неке од радњи извршења основног облика дела, наступила смрт једног или више лица. Такође, напоменућемо да се према члану 421 – 8. КЗ РФ учиниоцу кривичног дела тероризам, може изрећи и казна друштвено-судског надзора.

Кривични законик Руске Федерације

Кривичноправне одредбе које се односе на инкриминацију различитих облика тероризма у позитивном праву Руске Федерације садржане су у Кривичном законнику од 13. јуна 1996. године, са последњим изменама и допунама од 22. новембра 2016. године (Уголовный кодекс Российской Федерации, 2016). Ова кривична дела су систематизована у глави XXIV, која носи назив: „Кривична дела против јавне безбедности.“ (Уголовный кодекс Российской Федерации, 2014:110). Међутим, на овом месту посветићемо пажњу само кривичном делу тероризам из члана 205. Кривичног законика Руске Федерације (КЗ РС) које је најсличније нашем кривичном делу тероризам из члана 391. КЗ РС.

Основни облик кривичног дела тероризам, постоји када лице врши изазивање експлозије, пожара или било које друге активности које угрожавају људске животе, проузрокујући знатна оштећења имовине, или друге друштвено опасне последице, уколико су ове активности извршене са циљем нарушавања јавне безбедности, застрашивања становништва или остваривања утицаја на одлучивање државних органа или међународних организација, као и претња да ће се наведене активности предузети са истим циљем (Кочои, 2009:152). За основни облик дела прописана је казна затвора у трајању од десет до петнаест година (члан 205. став 1).

Поред претходно наведеног основног облика, ово кривично дело садржи и два квалификована облика (Јовашевић, 2007:175). Први тежи, односно квалификовани облик дела постоји уколико је основни облик овог дела извршен: од стране групе лица по претходном договору, од стране организоване групе, или уколико је нехатним поступањем дошло до смрти неке особе, или су изазване тешке последице (Гладких, Курчеев, 2015:411). За овај квалификовани облик дела прописана је казна затвора у трајању од дванаест до двадесет година и казна ограничења слободе у периоду од једне до две године (члан 205. став 2).

Други квалификовани облик дела постоји уколико је основни или први квалификовани облик овог дела учињен нападом на објекте који користе атомску енергију или употребу нуклеарних материја, радиоактивних супстанци или извора радиоактивног зрачења. Такође, овај облик кривичног дела постоји уколико је чињењем основног или првог квалификованог облика дела, умишљајно проузрокована смрт лица. За други квалификовани облик дела прописана је казна затвора у трајању од петнаест до двадесет година, казна ограничења слободе у периоду од једне до две године, или казна доживотне робије (члан 205. став 3).

Законодавац чланом 205. КЗ РФ такође прописује могућност ослобођења од кривичне одговорности учиниоца кривичног дела, уколико предузме радње у циљу спречавања акта тероризма, правовременим информисањем надлежних државних органа, или на било који други начин.

Кривични законик Савезне Републике Немачке

У Немачком кривичном законодавству су, такође, садржане одредбе којима се инкриминишу различити облици тероризма. Ове одредбе налазе се у Кривичном законнику који је објављен 13. новембра 1998. године (СтГБ, 2013:83 – 84), а последњи пут ревидиран 23. априла 2014. године. Овај законик у седмом поглављу прописује кривично дело оснивање терористичких организација (члан 129 – а), којим се инкриминишу разни облици тероризма, али и прописују кривичне санкције за њихове учиниоце (СтГБ, 2014:84 – 85). На основу претходно наведеног можемо закључити да се у кривичном законодавству Немачке (Новичић, 2015:86), појам тероризам не дефинише директно, већ индиректно и посредством нарочито колективног понашања групе лица (Јаковљевић, 1997:141) организованих у виду терористичке организације, наведене у члану 129 – а.

Законодавац је кривичним делом оснивање терористичких организација (Абу – Таат 2007:100), као што је претходно и наведено, инкриминисао велики број радњи извршења. Ради се, пре свега, о радњама извршења чији је циљ вршење: 1) убиства (члан 211), убиства нижег реда (члан 212), геноцида (члан 6) или злочина против човечности (члан 7) или ратних злочина (члан 8, 9, 10, 11 или 12); 2) кривичних дела против личне слободе у случајевима из члана 239 – а или члана 239 – б. Такође, кажњиво је и оснивање организације чији је циљ или делатност усмерена на то да се другоме нанесу тешке телесне повреде или душевне патње, као и чињење других опште опасних кривичних дела, кривичних дела уперених против животне средине, као и кривичних дела учињених кршењем Закона о оружју и муницији.

Између осталог, инкриминисао је и удруживање лица чији је циљ усмерен на то да се појединачно или групно предузимају радње којима ће се вршити застрашивање народа, насилно или под претњом насиља, противправно уцењивање државних органа или међународних организација, или претња да се униште или знатно оштете уставноправне, економске или социјалне основне структуре државе или међународне организације, са циљем знатног угрожавања државе или међународне организације, деловањем, или проузрокованим последицама.

За учиниоца овог кривичног дела прописана је казна затвора од једне године до десет година.

Кривично законодавство Државе Катар

Држава Катар је своје кривичноправне норме које се односе на тероризам инкорпорирала у посебном закону, који носи назив: „Закон о борби против тероризма“ из 2004. године. Овај Закон у члану 1. дефинише кривично дело тероризам, а чланом 2. прописује кривичне санкције за учиниоца истог кривичног дела (انقطر ق دولة. (3 تفحكابشأن م ون الإرهاب – 2004)).

Сагласно одредбама Закона о борби против тероризма, дефинисано је да предузимањем радњи извршења одређених кривичних дела, чији је циљ вршење тероризма, постоји кривично дело тероризам. Ради се о кривичним делима којима се: 1) приликом извршења употребљава физичка сила или застрашивање, или претња

њиме; 2) угрожава функционисање државе или примена права, односно закона; 3) врши рушење уставног уређења и безбедности државе; 4) прети грађанима и јединству државе. Такође, законодавац наводи да се у контексту претходно наведеног подразумевају и сва она кривична дела којима се врши узнемиравање људи, као и њихово застрашивање, угроженост њихових живота, права и слобода, или проузроковање директне штете било које врсте (здрављу, економији, својини – државној или приватној, као и отежано остварење њихових права), као и штета нанесена у функционисању државне власти (члан 1)

Законодавац је за претходно наведена кривична дела из члана 1. прописао и одређене кривичне санкције, али је и чланом 2. прописано да ће се запрећене кривичне санкције за кривична дела из члана 1. повећати за минимум један ниво у случајевима када се иста дела врше у циљу тероризма, па се тако могу изрећи: 1) смртна казна, уместо казне доживотног затвора; 2) казна доживотног затвора, уместо казне затвора од петнаест година; 3) казна затвора од петнаест година, уместо казне затвора од десет година; 4) највишом могућом прописаном казном за то кривично дело, уместо казне затвора до десет година (члан 2).

За учиниоца кривичног дела из члана 1. прописана је могућност ослобођења од кривичне одговорности, уколико је то лице активно допринело решавању или спречавању кривичних дела у вези са тероризмом, открило лица која су допринела извршењу кривичних дела, или дало друге важне информације (члан 14).

Кривично дело *Тероризам* у кривичном законодавству Републике Србије

Кривично дело тероризам је у наше кривично законодавство први пут уведено Законом о изменама и допунама Кривичног законика Федеративне Народне Републике Југославије из 1973. године (Закон о изменама и допунама КЗ ФНРЈ, 1973:135). У групи „Кривичних дела против унутрашње и спољне безбедности народа и државе“ у члану 113 – а, КЗ ФНРЈ, дефинисано је да се кривично дело тероризам састоји у лишавању живота, покушају лишавања живота или довођењу у опасност живота једног или више лица изазивањем експлозије или пожара или другим терористичким актом у намери вршења непријатељске делатности против Југославије. Кривично дело тероризам првобитно је као радње извршења обухватало изазивање експлозије или пожара или вршење другог терористичког акта. Под другим терористичким актом подразумевају се све друге општеопасне (Стојановић, Перић, 2003:26) радње којима се проузрокује опасност по живот људи или проузрокује смрт једног или више лица, а које су предузете у намери вршења непријатељске делатности. Овим радњама потребно је да је једно или више лица лишено живота или да је то покушано или да је доведен у опасност живот једног или више лица. Као последица овог кривичног дела појављује се смрт или угрожавање живота једног или више лица. У случају угрожавања живота потребно је да је живот једног или више лица доведен у конкретну опасност. За ово кривично дело била је предвиђена казна строгог затвора од најмање десет година или смртна казна (Радовановић, Ђорђевић, 1973:36 – 37).

Према важећем Кривичном закону Републике Србије (Константиновић, Вилић, Николић, Ристановић, Костић, 2009:172), кривична дела тероризма сврстана су у групи „Кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом“ (глава XXXIV). То су следећа кривична дела: 1) тероризам (члан 391); 2) јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391 – а); 3) врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391 – б); 4) употреба смртоносне направе (члан 391 – в); 5) угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392); 6) финансирање тероризма (члан 393); 7) терористичко удруживање (члан 393 – а).

С обзиром на то да овај рад обухвата тему Кривично дело – тероризам (Јовић, Савић, Куљача, 2007:148), а не кривична дела тероризма, рад је усмерен ка кривичном делу тероризам из члана 391. КЗ РС. Ово кривично дело према законском опису, чини лице које у намери да озбиљно застраши становништво или да принуди Србију, страну државу или међународну организацију да нешто учини или не учини, или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације: 1) нападне живот, тело или слободу другог лица; 2) изврши отмицу или узимање талаца; 3) уништи државни или јавни објекат, саобраћајни систем, инфраструктуру, укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду; 4) изврши отмицу (Димовски, Томић, Саљић, Динић, 2015:45) ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе; 5) производи, поседује, набавља, превози, снабдева или употребљава нуклеарно, биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја; 6) испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузима друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи; 7) омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи (Кривични законик Републике Србије, 2005–2014).

Објект заштите је вишеструко одређен као: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације (Јовашевић, 2014:330). Објект напада су: објекти, уређаји и постројења, стамбене и пословне зграде, комунална инфраструктура и уређаји јавне употребе, саобраћајна средства, односно живот, тело и здравље људи, као и основне слободе и права човека и грађанина (Ђурђић, Јовашевић, 2010:192).

Радња извршења овог кривичног дела (Стојановић, Перић, 2006 298), састоји се из више алтернативно прописаних делатности, и то: 1) напад на живот, тело или слободу другог лица; 2) отмица или узимање талаца; 3) уништење државног или јавног објекта, саобраћајног система и инфраструктуре, укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду; 4) отмица ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе; 5) производња, поседовање, набављање, превоз, снабдевање или употребљавање нуклеарног (Јаковљевић, 1997:236), биолошког, хемијског или другог

оружја, експлозива, нуклеарног или радиоактивног материјала или уређаја, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја; 6) испуштање опасне материје (Камбовски, 2011:1155) или проузроковања пожара, експлозије или поплаве или предузимање друге опште опасне радње које могу да угрозе живот људи; 7) ометање или обустава снабдевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи.

На основу законске формулације кривичног дела, можемо закључити да је за постојање овог дела неопходно испуњење одређених услова, а то су: 1) постојање намере приликом предузимања неке од алтернативно одређених радњи извршења дела. Другим речима, та намера, мора постојати (Синановић, 2005:236) приликом предузимања радњи извршења дела, које се предузимају у циљу озбиљног застрашивања становништва (Бајагић, 2007:186) или принуде Србије, стране државе или међународне организације да нешто учини или не учини, или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације; 2) последица овог кривичног дела, која се огледа у постојању субјективног стања које се манифестује пре свега у осећању несигурности, односно страху и угрожености основних права, пре свега живота, тела, слободе и др. (Стојановић, Перић, 2003:26 – 27).

Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице које умишљајно предузме (Чејовић, 2006:620) неку од горе алтернативно наведених радњи извршења. Законодавац за извршиоца овог облика кривичног дела прописује казну затвора у трајању од пет до петнаест година.

Поред претходно наведеног основног облика кривичног дела (Лазаревић, 2006:769), прописани су лакши облик и два квалификована облика.

Лакши облик овог кривичног дела постоји уколико лице прети (Јовашевић, 2015:62) извршењем основног облика кривичног дела. Другим речима, лакши облик овог кривичног дела постоји уколико неко лице прети предузимањем неке од алтернативно прописаних радњи извршења основног облика дела. Та претња мора бити стварна, могућа, озбиљна и неотклоњива (Јовашевић, 2014:332). За извршиоца овог облика кривичног дела прописана је казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.

Први квалификовани облик кривичног дела за који је прописана казна затвора у трајању од најмање десет година постоји уколико је предузимањем неке од алтернативно одређених радњи извршења основног облика кривичног дела, наступила смрт једног или више лица¹ или су проузрокована велика разарања. Из законске одредбе произлази да је последица овог квалификованог облика кривичног дела „смрт једног или више лица или проузроковање великих разарања“ резултат нехата учиниоца.

Други квалификовани облик кривичног дела за који је прописана алтернативно казна затвора од најмање дванаест година или казна затвора од тридесет до четрдесет година, постоји уколико је учинилац предузимањем неке од алтернативно одређених радњи извршења основног облика дела, са умишљајем лишио живота једно или више лица.

¹ У судској пракси под појмом „више лица“ подразумева се најмање два лица. Видети више: (Стојановић, Перић, 2003:82).

Закључак

Успешно супротстављање тероризму захтева, пре свега, јединствено појмовно одређење овог кривичног дела у националним оквирима и у оквиру међународне заједнице, на основу кога ће се уједначити норме материјалног и процесног кривичног права, са циљем координираног и ефикасног спречавања и сузбијања тероризма. Неопходно је усвојити документа која ће свеобухватно и детаљније регулисати питања инкриминације и процесуирања овог дела, као и јединствено и усклађено поступање свих државних органа.

Сарадња између држава остварује се потписивањем различитих конвенција, билатералних и мултилатералних уговора, али и полицијском сарадњом која је успостављена кроз Интерпол. Интензивирање сарадње међу државама са циљем размене информација, извођења заједничких акција, као и здружених противтерористичких вежби специјалних јединица, оправдава се чињеницом јачања међународног тероризма, и његовом све већом повезаношћу са организованим криминалом, илегалним прометом дрога, трговином оружјем, експлозивом и др. Такође је неопходна и ефикасна међународноправна помоћ, доследно примењивање екстрадиције и издавања азила учиниоцима ове врсте кривичних дела, иако имају политички елемент.

Очигледан, снажан и незаустављив развој терористичких организација, њихово брзо прилагођавање савременим технологијама, развоју комуникација и транспортних могућности, веома често је далеко испред традиционалних метода које, нарочито слабије економски развијене државе користе у циљу сузбијања тероризма. Суптилност проблема и несагледива опасност од могућих последица захтевају одлучно супротстављање државе и надлежних државних органа.

Питање инкриминације различитих облика тероризма у упоредном кривичном законодавству, државе на различите начине регулишу. С тим у вези, анализом кривичноправних одредаба које се односе на кривично дело тероризам у упоредном кривичном законодавству дошли смо до следећих закључака, и то: 1) с једне стране, постоје државе као што су нпр: Мароко, Француска, Русија и Немачка, које су кривичноправне норме о сузбијању различитих облика тероризма инкорпорирале у кривичним законима; 2) насупрот њима постоје и државе као што је нпр: Катар, која је кривичноправне норме о сузбијању различитих облика тероризма, инкорпорирала у Закону о борби против тероризма, у којем су садржана кривична дела и кривичне санкције за њихове учиниоце; 3) што се тиче броја прописаних чланова у којима су садржане норме о инкриминацији кривичног дела тероризам, највише чланова ове врсте прописује Француска (пет), затим три члана прописује Катар, док Мароко прописује два члана, Русија и Немачка само по један члан; 4) од запређених казни за посматрана кривична дела, доминирају казна затвора и новчана казна. Што се тиче казне затвора, она је у просеку прописана у временском трајању од једне до десет година, односно од десет до двадесет година. Истаћи ћемо Француску која прописује казну затвора у временском трајању и до тридесет година. Немачку је, такође, неопходно поменути, управо због тога што је минимална запређена казна затвора за ово кривично дело у трајању од једне године;

5) новчана казна прописана је само у кривичном законодавству Француске и она представља допунску казну, која се изриче кумулативно уз казну затвора. Износ новчане казне прописан је и креће се од три стотине педесет хиљада до шест стотина педесет хиљада евра; 6) одређени број држава за ова кривична дела прописује и казну доживотног затвора: Мароко, Катар, Русија и Француска; 7) одређени број држава за ова кривична дела прописује и смртну казну. То су: Мароко и Катар; 8) под законом прописаним условима код одређеног броја држава прописана је могућност ослобођења од кривичне одговорности учинилаца ових кривичних дела. Ради се о следећим државама: Русија и Катар.

Поред претходно наведеног, извршена је и историјско-правна анализа кривичноправних одредаба које се односе на инкриминисање тероризма у нашем кривичном законодавству. Применом историјско-правне анализе у нашем кривичном законодавству, уочени су подаци о историјском настанку првих кривичноправних одредаба које се односе на инкриминисање тероризма, а које су садржане у члану 113. Закона о изменама и допунама Кривичног законика Федеративне Народне Републике Југославије из 1973. године. Другим речима, доношењем овог закона 1973. године, у нашем кривичном законодавству се први пут прописује кривично дело тероризам, али и кривичне санкције за његове учиниоце. Од тада је наш законодавац, пратећи тенденције на међународном плану, али и поштујући међународне стандарде о спречавању и сузбијању тероризма, мењао кроз историју називе кривичног дела, као и елементе бића и карактеристике, те облике испољавања, али и кривичне санкције које су изрицане учиниоцима овог дела.

Што се тиче кривичног дела тероризам у позитивном кривичном законодавству Републике Србије, оно је садржано у члану 391. КЗ РС. За учиниоца овог кривичног дела прописана је казна затвора у трајању од најмање шест месеци па до петнаест година, у зависности од тога који је облик дела учињен, што се не разликује много од других држава. Такође, не разликује се много у односу на горе наведене државе, у погледу елемента бића кривичног дела, карактеристика и облика испољавања. Приметна разлика у односу на друге државе је та што се наш законодавац одлучио за прописивање казне затвора у трајању од тридесет до четрдесет година за најтеже облике овог дела. На тај начин наша држава се сврстала у ред држава које су најстроже у смислу санкционисања учинилаца кривичног дела тероризам, међу којима је и Француска, која прописује казну затвора до тридесет година.

Прописивање ових дела има за циљ да обезбеди заштиту и безбедност земље, као и заштиту међународног мира и безбедности човечанства. За ова кривична дела предвиђене су најстроже кривичне санкције, а о њиховој тежини и неопходности њиховог спречавања и сузбијања сведочи и то што је законодавац у готово свим државама, као посебна кривична дела, предвидео припремање и финансирање радњи тероризма. Најстроже санкционисање свих облика терористичких аката има за циљ да оствари превенцију, како у односу на конкретне учиниоце, тако и да утиче на спречавање извршења ових кривичних дела у будућности.

Успешна борба против тероризма, као све веће и учесталије претње безбедности, не води се само кроз одговарајуће законске оквире, али ипак они морају представљати основу и оквир антитерористичких активности, са примарним циљем спречавања извршења овог кривичног дела.

Literatura

- [1] Abou – Taam Marwan, *Deutsche Sicherheit im Spannungsfeld des internationalen Terrorismus und der Weltordnungspolitik*, LIT Verlag Münster, Germany, 2007.
- [2] Bajagić Mladen., *Osnovi bezbednosti*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007.
- [3] Code pénal de la France, Dalloz, La Tipografica Varese (LTV), Juillet 2012, Edition 2013, Paris.
- [4] Code pénal de la France (*Version consolidée au 20 novembre 2016*), preuzeto sa: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>.
- [5] Code pénal du Maroc (*Version consolidée en date du 4 juin 2015*).
- [6] Čejović Bora, *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, Dosije, Beograd, 2006.
- [7] Dimovski Zlate, Tomić Duško, Saljić Eldar, Dinić Jelena, *Terorizam*, Fakultet za inženjerski menadžment, Institut za bezbednost, Beograd, 2015.
- [8] Đurđić Vojislav, Jovašević Dragan, *Krivično pravo, Posebni deo*, Nomos, Beograd, 2010.
- [9] Foley Frank, *Countering Terrorism in Britain and France: Institutions, Norms and the Shadow of the Past*, Cambridge University Press, 2013.
- [10] Jakovljević Dušan, *Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Novinsko-izdavačka ustanova Službeni list SRJ, Beograd, 1997.
- [11] Jovašević Dragan, *Krivično pravo, Posebni deo*, Dosije, Beograd, 2014.
- [12] Jovašević Dragan, *Krivična dela terorizma u pravu Republike Srbije i evropski standardi*, Evropsko zakonodavstvo, broj 51/15, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
- [13] Jovašević Dragan, Rakić Mile, *Terorizam – bezbednosni i pravni aspekti*, Institut za političke studije, Beograd, 2007.
- [14] Jović Radovan, Savić Andreja, Kuljača Rajko, *Droge i terorizam*, Fakultet za poslovni menadžment, Bar, 2007.
- [15] Novičić Žaklina, *Krivična dela terorizma u pravu EU: pojam, razvoj i implementacija*, Evropsko zakonodavstvo, broj 51/15, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
- [16] Kambovski Vlado, *Komentar na Krivični zakonik na Republika Makedonija*, Integralen tekst, Matica, Skopje, 2011.
- [17] Konstantinović – Vilić Slobodanka, Nikolić – Ristanović Vesna, Kostić Miomira, *Kriminologija*, Pelikan Print, Niš, 2009.
- [18] Кочои Самвел Мамадович, *Уголовное право, Общая и особенная части*, Учебник Краткий курс ЗАО „Юридическая фирма КОНТРАКТ“ Москва, 2009.
- [19] جمادى 28 موافق 1962، نوفمبر 26 المؤرخ، 1-59-413 رقم بالظهير الصادر) العقوبات قانون الثانية (1382), Krivični zakonik Maroka, preuzeto sa: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=190564.
- [20] Krivični zakonik Republike Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014).
- [21] Lazarević Ljubiša, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Savremena administracija, Beograd, 2006.
- [22] Paturel Christian, *La France et le terrorisme islamiste: l'erreur des politiques*, Voltaire, 2016.
- [23] Radovanović Miloš, Đorđević Miroslav, *Krivično pravo, Posebni deo*, Savremena administracija, Izdavačko-štamarsko preduzeće, Beograd, 1973.
- [24] Sinanović Zemir, *Terorizam*, Kriminalističke teme, broj 3 – 4/2005, Sarajevo.
- [25] StGB, *Strafgesetzbuch, BetäubungsmittelG, WehrstrafG, WirtschaftsstrafG, Völkerstrafgesetzbuch und weitere Vorschriften*, 51. Auflage 2013, Beck – Texte im dtv, München.

[26] StGB, *Strafgesetzbuch, BetäubungsmittelG, WehrstrafG, WirtschaftsstrafG, Völkerstrafgesetzbuch und weitere Vorschriften*, 52. Auflage 2014, Beck – Texte im dtv, München.

[27] Stojanović Zoran, Perić Obrad, *Krivično pravo, Posebni deo*, Pravni fakultet, Beograd, 2003.

[28] Stojanović Zoran, Perić Obrad, *Krivično pravo, Posebni deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2006.

[29] Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63 – Ф3 (ред. от 22.11.2016), preuzeto sa:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/43942021d9206af7a0c78b6f65ba3665db940264/.

[30] الإرتهاب مكافحة بشأن قانون قطر دولة (3 – 2004), Zakon o borbi protiv terorizma države Katar (3 – 2004), preuzeto sa:
[http://homatalhaq.com/view_article.php?a_id=1624&ar_t=%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D8%A8%D8%B4%D8%A3%D9%86%20%D9%85%D9%83%D8%A7%D9%81%D8%AD%D8%A9%20%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B1%D9%87%D8%A7%D8%A8%20\(%20%20-%202004%20\)](http://homatalhaq.com/view_article.php?a_id=1624&ar_t=%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D8%A8%D8%B4%D8%A3%D9%86%20%D9%85%D9%83%D8%A7%D9%81%D8%AD%D8%A9%20%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B1%D9%87%D8%A7%D8%A8%20(%20%20-%202004%20)).

[31] Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Federativne Narodne Republike Jugoslavije („*Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*“, broj 6/1973).

[32] Zirojević Mina, *Različiti oblici islama i terorizam*, Revija za bezbednost, broj 12/09, Centar za bezbednosne studije, Beograd.

[33] Гладких Виктор Иванович, Курчев Валерий Сергеевич, *Уголовное право России. Общая и Особенная части*, Учебник, Юридический факультет, Новосибирск, 2015.

[34] Законы и Кодексы, *Уголовный кодекс Российской Федерации*, текст с изменениями и дополнениями на 1. сентября 2014. года, эКСМО, Москва, 2014.